

Čs. dokumentační středisko
nezávislé literatury
Referenční exemplář dílny
ERLANGEN

IX 1978

Josef Jelínek

O B S A H

- 1 Eda Kriseová ..... Co se stalo na horách
7 George Orwell..... Výsada vzdělanců
18 Petr Kabeš ..... Těžítka
22 Ivan Klíma..... Spásné kamióny
30 Karel Pecka ..... Mužská otázka
32 Milan Jungman ..... Sonda do ženina intimissima
38 Ludvík Vaculík..... Redukce knihovny

Leden 1983

Copied from a type-written carbon copy, bound, and
made available by

DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN
TSCHECHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V. for research and
information purposes. Copyright continues to be held by
each individual author and must be strictly observed. If
clarification is required, please consult the Centre
before publication of any item.

DOKUMENTATIONSZENTRUM
SCHWARZENBERG 6
D-8533 SCHEINFELD
Tel. 09162/7761

O B S A H

Ada Hriševá / Co se stalo na horách	1-6	
George Orwell / Výsada vzdělanců	1-11	(L)
Petr Kubeš / Těšitka	1-4	(L)
Ivan Klíma / Spásané kamióny	1-8	(L)
Karel Pecka / Mužská otázka	1-2	
Milan Jungmann / Sonda do Lenina intimissima	1-6	
Ludvík Vaculík / Redukce knihovny	1-3	

Každý rok na Silvestra vpozdvečer vycházím ven, někdy pěšky, jindy na běžkách a líčím všechny své smysly jako pasti. Čínám, zda nezahlednu znamení, nerozpoznám šifru, nezaslechnu hlas anebo zda se ve mně nerozechvěje tušení ať hrozné nebo krásné. Hledím po nebi a pozoruji mraky, odkud a kam letí a jakou rychlostí, vidím jak se ženou anebo jak se plouhají po vrcholcích hor, letně hloučí a prostupují a vytvářejí obrazy, z nichž soudím na budoucnost. Posuzuji barvu nebe, čichám vzduch a v jeho vůních cítím někdy budoucí radosti a trápení.

Ve výšce nad tisíc metrů je vzduch řídký a hlava čistší. Soustředím se třeba na nějaký detail, kořen, měkkou výduť, kterou vítr vyfoukal ve sněhu, na ostrou a zároveň oblou hranu s něžnou prohlubní, na hučení potoka, kmen stromu a když se zmocním drobnosti, když ji do sebe ponořím, posunuji své smysly v kruhu metr po metru, přibírám stromy, hory, údolí a nebe, až do sebe pojmu celý viditelný svět a pak pocítím klid, anebo neklid a podle toho pak hádám na povahu budoucího roku. Tak třeba předloni padla na mne celá tíseň loňského roku, připadala jsem si jako kůl, který musí snášet rány palicí a nemůže se ani hnout, už jsem viděla, že se mi nepodaří skoro nic, že vydám velké množství energie zbytečně, že budu chtít něco někam posunout, ale ani se to nehne, naopak verkne mne to jako úhorná planina dešť. Budu se držet pořád jako buldog, který se prý drží lýtka, dokud se mu nevypíchnou obě oči majednou. Nadána vyšší inteligencí, pustila jsem se včas a tak nejenže jsem neoplepla, ale za odměnu jsem začala líp vidět.

Jenže potom už vidí skoro každý, horší je to během, anebo předem. Loni, tedy vlastně předloni na Silvestra, byla mokrá, studená mlha, nebylo vidět na oblohu, ani na les, který je odtud pár metrů, šedivo a zklamaně se sem valilo z druhé strany hor sedlem a mně bylo úzko a těsno, nehybně jako když kočku zaváže do pytle, neměla jsem chuť ani jít oslavovat konec prožitého roku a nechat si přát štěstí, které budu mít, kdy vyklouznu z příštího roku s rozbitou hubou a očima prohlédnutýma. To se také stalo.

Jednou, pamatují si, bylo nebe čisté a mělo krvavé vrásky a hned jsem věděla, že budu mít starosti a ještě jindy jsem viděla na nebi postavu muže, který se přehloučil v embryo. Myslela jsem tenkrát, že asi budu mít dítě, ale místo toho jsem zjistila, že ten muž visí na pupeční šňůře někde jinde. Byla bych ho musela ufiknout, ale moc plakal, tak jsem ho tam nechala. Visí tam dodnes a pláče

Když myslím na loňský rok, vyplouvají mi z hustých mlh a sedlin, z únavy a z opakování, stejných slov a situací některé hezké chvíle a dny a proto je ten rok hodný zapamatování. Tak třeba se mi v minulém roce začali vracet staří přátelé. Zvláště na podzim se objevilo hned několik lidí, které jsem po léta neviděla ani o nich ne slyšela. Měla jsem z toho radost, ale napadlo mne, jestli se nějaký kruh neuza- vírá, jestli to není už součást smrti, když se lidé začínají vracet v kruhu. Přišli s otevřenou náručí a já nevěděla kam dřív. Sotva stihnu projevit přátelství každému z přátel aspoň jednou do měsíce a teď mám rozšiřovat počet? Dozvěděla jsem se od nich jak dopadli někteří lidé, kteří se mnou studovali a byla jsem překvapená, jak špatně. Tak třeba obě královny krásy jsou v invalidním důchodu, nemocné a prý nešťastné. Nemocí mezi čtyřicátníky a dokonce úmrtí bylo tolik, že jsem prosí- la, aby mi o tom už nepovídali, že už to nechci slyšet.

Na podzim přicestovala najednou má dávná přítelkyně a kolegyně až od klokanů. Setkala jsem se s ní náhodou a po výměně několika dotaz- níkových informací jsme obě zjistily, že jsme pořád stejné, jako by me- zi námi neleželo čtrnáct let odloučenosti. Nastal pak okamžik vytrže- nosti ze systémů politických, zeměpisných a intimních, víc k mlčení než k mluvení a přece k porozumění. Pak jsme se rozloučily a ona se zas vrátila ke klokanům. Možná, že tam zmoudří dřív než tady, kde člověka pořád někdo sráží nebo naopak podpírá, mučí a zase ošetřuje, ale obě jsme měly pocit, že jsme až dosud vždycky šly až na poslední mez a že ta mez se neustále vzdaluje, že meze nemáme dosud nepohnutelné, žádná vlastní vězení a jalová břemena.

Také jsem se v minulém roce potkala s jednou dámou, opravdickou, jako je moje maminka. Je ze staré pražské kulturní rodiny a žije v sa- hraničí, ale to je jedno, protože její duch mocně prozařuje i zakouře- nostpočvečerní malostranské kavárny. Duch prorůstá generacemi, kultura, vzdělanost a otevřenost myslí se zapisuje do genů, urozenost se dědí a proměňuje se ve štěstí a plodnost, stejně jako naučenost, falešnost a nepravdivost se po generace proměňuje v konkrétní neštěstí.

Pak jsem potkala jednoho muže, aby zas neřekli, že jsem proti nim a ten mi připadal pravý jako krokodýl, až se bojím dozvědět se o něm víc. Také jsem v minulém roce měla sny, z nichž tři byly prorocké, tedy od Boha, ale zatím se nesplnily. Sny si nechám do knížky. O čem by člo- věk psal, kdyby neměl sny, když už realita nikoho nebaví. Mám však nadě- ji, že se zbavím něčeho, s čím léta beznadějně zápasím jako Herkules se lvem. Jaké krásné krajiny se potom přede mnou otevrou, kolik energie uvolní, jak se budu vznášet a nabírat výšku jako káně, anebo jestřábice.

V minulém roce se mi líbilo ležet nahá v horkém písku a poslouchat, jak se moře líně válí, anebo jet v noci na kole a obličejem a tělem prorážet mraky hmyzu, který se tetelí radostí z krátkého života v sladké letní noci. Slunce zapadalo do moře a zase z něho vycházelo a také pořád cítím vůni pralesa a zapařených rašelinišť.

Jednoho adventního rána jsem seděla s přítelem v domečku na břehu řeky. Nad vodou se válela šedá mlha, rackové jí proletovali, jez hučel a po řece se skoro u okna nehlukně sunuly velké nákladní lodi a my se k sobě mlčením přibližovali. Já jsem si při tom uvědomila, že krása a nezapomenutelnost okamžiku spočívá v jeho neomezeném trvání. Co je předem dáno v tom nemůže být rozplynutost a tedy ani věčnost.

V letošním silvestrovském ránu jsme se vydali na běžkách od východu k západu. Na západě bylo nízko nad obzorem jasně zelenkavé světlo a připomínalo mladé, křehké rostlinky budoucího jara. Mraky, které světlo obklopovaly, byly šedorůžové jako hrdliččí bříska a najednou se blíž k nám roztrhly a z hloubi nebe vyplula modrá, která mi připomněla oči mého prastrýce kováře. Stávala jsem za jeho obrovitými zády u výhně a pozorovala jeho veliké a tvrdé ruce a nikdy potom už jsem podobné nástroje z masa a kostí neviděla. Byl velký a silný jako obr, ale oči měl modrounké a snad proto se jmenoval Dědourek. Občas jsem tahala měchy, protože mě fascinovala proměna ohně vzduchem, stejně jako proměna kovu ohněm. Nepamatuji se, že by kdy strýc mluvil, to za něho obstarávala tetička Gustýna. On jenom seděl a krásně se usmíval, ruce, jako nepotřebné nářadí, složené dlaň do dlaně. Když zemřel, černí koně se splašili, drandili s kopce se stříbrným vozem, který do zatáčky jel po dvou kolech a praštěl, až upadl stříbrný anděl-karyatida. Pohřební průvod utíkal za vozem a lidé volali: koně poznali, že vezpu kováře.

Po pohřbu seděli všichni kolem dlouhého, bíle pokrytého stolu a tetička přinesla mísu řízků, které plevy v sádle a postavila jí do prostřed. Po řadě položila každému na talíř řízek tak velký, že byl celý talíř zakrytý. Všichni vrátili zas řízky zpátky do mísy, plakali a říkali, že nenašli na jídlo ani pomyslení a pořád někdo začínal o nebožtíkovi. Teta Gustýnka plačky rozdala zase řízky kolem a všichni je vrátili. Tak se to opakovalo třikrát, jenom můj dědeček začal hned jíst a o tom říkali, že je z města a nenažraný. Horské zvyky se opravdu nikdy nenaučil.

Ležím v horkém písku a nákladní lodě plují po zimní řece. Když chci nohu si nechat proběhnout celý rok v jediném okamžiku. I celý život! Teta Gustýnka mi každý den kupevala kramrole a ovocné košíčky u tenkrát ještě soukromého cukráře a já jsem si je dala v krabici k otomanu

v kuchyni a jedla jsem a četla přitom o vílách a o strašidlech, staro-
dávné pohádky po tetiných dětech. Proto mne tak rozmazlovali, že už mě-
li velké děti a ještě žádné vnuky. Jediné, co bylo hrozné, že mne dávali
spát do postele po nebožce. Kolikrát jsem slyšela vyprávění, jak si přá-
la sklenici piva, vypila ji a pak se spokojeně položila a opatřená pos-
lední svátostí umřela. Lustr byl v tom pokoji s koráلكovým stínidlem
a zrcadlila se v toaletce, nábytek byl leštěný, secesní a na zdi vise-
la olejomalba racka nad rozbouřeným mořem. V posteli byla spodní pru-
hovaná peřina, podhlavník a dva polštáře tlusté nacpané a ještě vrchní
duchna. Jakmile zhasli, byla tam ještě nebožka a začala se na mne tla-
čit. Její studené tělo mne vystrkovalo z postele, třásla jsem se zimou
a potila se vedrem a modlila jsem se až do bezvědomí, do něhož jsem
k ránu upadala. Nikomu jsem nikdy o nočních zápasech s nebožkou ne-
pověděla, až v minulém roce jsem se seznámila s jednou milou starou
paní, která mi svěřila, že to měla také.

Modrounké nebe teď rozpůlil šedorůžový mrak takovým způsobem, že
na mne hleděly velké modré oči dobrého prastrýce. Pod jeho dohledem
jsme běhali křížem krážem po sněhových pláních tyče netyče, protože ne-
byla mlha. Zůstala dole v údolí a my byli nad mraky, ale jedny byly
ještě nad námi a ty se chvílemi protrhovaly a nad nimi byla zelená,
modrá, anebo i slunce zvolna přešlo pláň.

Odpoledne jsme jezdili na vleku po Vysokém Kolem a mne popadla
taková vášeň, že jsem jezdila pořád nahoru a dolů a zdálo se mi, že
stále líp a tak jsem zapomněla na celý minulý rok, jakoby nic jiného
na světě nebylo než sjezdování. Dívala jsem se při každé jízdě vzhůru
na Vysoké Kolo, svou nejoblíbenější horu, slunce jí už obešlo a zapa-
dalo rudě na Zlatém návrším a do mělké prolákliny, kterou spadá prud-
ce od oblého vrcholu dolů, padl modrý stín a jistě i mráz a já si vzpo-
měla, že by bylo krásné horu sjíždět, protože sníh nahoře je snad od
větru uplácáný, tedy nehluboký. A hned jsem to řekla dvěma přátelům,
vylíčila jim, jak by krásně, jemnou vlnovkou zhyzdili hladké těle hory,
okamžitě se na to chytli, jakoby chtěli ještě poslední den tohoto ro-
ka okrášlit hrdinským činem a vykonat něco nezapomenutelného. Pezo-
rovala jsem je pak, jak se šplhají nejdřív kelmo vzhůru do sedla a pak
pokračují po hraně kopce, sunou se jako dva černí mravenci na rozhraní
temně modré a bílé, slunce žlutlo k západu a mráz narůstal od severu.
V poledne je ještě slunce v plné síle a o kus dál už měsíc stříbřitě
houstne do úplňku.

Hora má směrem k nám břicho proláklé jako dívka, není to žádná
nažraná a rozmazlená panička, ale paní vystavená utrpení, mocná, krásná
a přitažlivá, viděla jsem jak se ti dva blíží k vrcholu a jak si vybí

rají nejpříkřejší svah. Pojedou asi proláklinou, ale já mám strach, aby se jim paní za smělost nepomstila, za ty dva škrábance, které jí chtějí způsobit. Už tam stojí připraveni na rozhraní, chvílku jsem doufala, že se možná vznesou, ale ona je drží při zemi a dovoluje jim vykrúžovat ve své neporušenosti krásné, modré vlnovky, za patami se jim zvedá bílý sněžný oblak a oni drží nohy při sobě a pohyb jim jde z kolennou vzhůru, tělo je jako kyvadle a nohy ho poslouchají, stopa je úzká a vlní se a sněžné oblaky jsou jako křídla, která se vznesou a zase složí, nadnáší je a jejich tmavé postavy narůstají a hora se jim vzdává, protože tohle je jen šimrání, které nemá nic společného s její podstatou. Stojím dole se zatajeným dechem, vím přece, že kdyby se zařizli, anebo chytli záklon, už s tím nic neudělají a rozmlátí se, ale oni se drží, zatímco já si v ustrnutí uvědomuji, že tu nejsem od toho, abych předělávala mužské, ale abych žasla nad tím, jak něco krásně umí a právě teď do mne vstupuje pokora, ale ne přilejzavá, sladce oslizlá a ubrečená, ale ta, když člověk nechá svůj život plynout, aby se sám žil, nic nechce ani k ničemu nepoužívá svou vůli a hle, všechno pak samo přichází, jako ke mně přijíždějí ti dva, šťastní a já si připadám jako ta princezna, která házela jablka, protože já je na tu horu vyhnala a jim se to podařilo. A vyrůstá ve mně jakási mocná a dávno nepocítená naděje, že všechno se děje k dobrému. Tohle musím říct jednou svým dcerám, aby se daly jenom vítězi a nechodily s nikým na žádnou plichtu, aby žádného mužského nekojily, ani se na něj nevěšely, ale setrývaly před ním v úžase a v pokoře, ale i v odstupu, jako před krokodýlem.

Hrdinové odjíždějí do chaty, jsem na kopci skoro sama a západ pořád víc oranžoví, zatímco vrcholy hor za mými zády růžovějí a po nebi maderou se žene stádo růžových beránků. Růžová je moje oblíbená barva a jsem náhle tak plná radostí, že se mi chce pokleknout a položit čelo do sněhu, ale hned si uvědomuji, že to není teplý písek a že mrazu přibývá a světla ubývá. Chvilí ještě stojím, protože se mi zdá, že z ticha hor slyším dunivé srdce novoročního Zikmunda. Nejradši bych tu byla pořád, ale zarzla bych. A tak si přeji, abych taková, jako jsem teď, byla celý příští rok a vím, že kdybych byla, nemohle by se mi nic zlého stát. Teď je ticho, jen modrý stín hory mne pohlcuje, zdola stoupají temnety, ale nahoře je ještě světlo, nahoře je možná světlo pořád a také ve mně se rozhořívá nějaký plamen, oheň do něhož fouká mých naděje, mocná síla mě nadevzdá a tak se odlepují od země a pohyb jde od kolen k ramenům, zatímco lyže vykrúžují v umrzajícím sněhu uzounkou vlnovku a jela bych pořád, ale chata je blízko a kouří se z komína.

Kamarádi se mne ptali, jestli se mé šťastné věštění týká jenom mne, anebo všech. Mysleli si, že očekávám nějaké šťastné změny, které by mohly být obecné. Ale já konečně neočekávám nic a v tom spatřuji své štěstí a také svou poslední naději.

Leden 1983

Eda Kriseová

205

Autobiografii se dá věřit jen tehdy, ochaluje-li něco hanebného. Kdo se líčí dobře, patrně lže, protože kterýkoli život, nahlédnout zevnitř, je prostě řadou porážek. Ale i kniha nejkřiklavěji nepoctivá /příkladem jsou autobiografické spisy Franka Harrise/ může podat pravdivý obraz svého autora, aniž to bylo zamýšleno. Pod to záhlaví patří nedávno vydaný Tajný život Salvadora Daliho /The Secret Life of S.D., Dial Press, New York, 1944/. Některé příhody v něm jsou jednoduše neuvěřitelné, jiné byly předělány a zromantisovány a vynecháno bylo nejen poškození, ale i vytrvalá obyčejnost každodenního života. Dali je i podle vlastní diagnózy narcisista a jeho autobiografie je prostě striptýzový výstup v růžovém světle rampy. Ale má velkou cenu jako záznam fantazie a zvrácenosti instinktu, umožněné věkem strojů.

Uvedu některé epizody Daliho života od nejranějších let dále. Sotva záleží na tom, které jsou pravdivé a které imaginární: důležité je, že jde o věci, jichž by se Dali byl rád dopouštěl.

Když je mu šest, nastává vzruch při objevení Halleyovy komety:

Do dveří přijímacího pokoje náhle vešel jeden z otcových úředníků a oznámil, že tu kometu je vidět z terasy... Když jsem šel předsíní, zahlédl jsem svou tříletou sestřičku, jak po čtyřech nenápadně leze z jedné dveří. Zůstal jsem stát, vteřinku váhal, pak jí uštědřil strašlivý kopanec do hlavy, jako by to byl míč, a rozběhl se dál unášen "delirantní radostí", kterou ve mně ta brutalita probudila. Ale otec, krácející za mnou, mě dostihl a odvedl do své kanceláře, kde jsem za trest zůstal až do večere.

O rok dřív Dali "znenadání, jak se mé nápady většinou dostavují", shodil jiného chlapečka z visutého mostu. Zaznamenává několik dalších příhod téhož druhu včetně té /z doby, kdy mu bylo devětaadvacet/, při níž

srazil k zemi jakousi čivku a dupal po ní, "až ji museli, celou zkrvácenou, odtáhnout z mého dosahu".

V pěti letech se zmocňuje raněného netopýra a ukládá jej do křiblu. Nazítří ráno zjišťuje, že netopýr, už skoro mrtvý, je pokryt mravenci, kteří ho žerou. I s mravenci a se vším všudy jej vkládá do úst a skoro překousne.

Jako do jinocha se do něho zoufale zamiluje jakási čivka. Líbí ji a hladí, aby ji co nejvíc vzrušil, ale dál pokročit odmítá. Rozhoduje se jednat tak pět let /nazývá to svou "pětiletkou"/ a těžit se z jejího ponížení i z pocitu moci, kterou mu to poskytuje. Často jí říká, že ji po těch pěti letech opustí, a skutečně to pak udělá.

Ještě dlouho v dospělém věku onanuje a zjevně se mu to zvláště líbí před zrcadlem. Pro obyčejné účely je, jak se zdá, asi do třiceti let impotentní. Když se prvně setkává se svou příští ženou Galou, je ve velkém pokušení svrhnout ji z útesu. Uvědomuje si, že je jejím přáním, aby se čehosi na ní dopustil, a po prvním polibku dochází k přiznání:

Chytil jsem Galu za vlasy, strhl jí hlavu dozadu a zcela rozehvěřen hysterií jsem jí přikázal:

"Okamžitě mi pověz, co chceš, abych s tebou provedl! Ale dívej se mi při tom do očí a říkej mi to pomalu těmi nejhrubšími a nejdivočejšími erotickými slovy, abychom oba pociťovali nejhlubší stud!"

... Tu Gala proměnila poslední záblesk výrazu rozkoše v tvrdé světlo svého vlastního tyranství a odpověděla:

"Chci, abys mě zabil!"

Je tím požadavkem poněkud zklamán, protože to je jen to, co sám chtěl udělat. Zamýšlí ji shodit ze zvonice toledské katedrály, ale zdrží se toho činu.

Za španělské občanské války se chytře vyhne příklonu k té či oné straně a vydá se do Itálie. Čím dál víc se cítí přitahován aristokracií, navštěvuje módní salóny, vyhledává si bohaté ochránce a je fotografo-

ván s tlustým vikontem de Noailles, o němž říká, že je to jeho "Maecenas". Když se v Evropě schyluje k válce, má jen jednu starost: jak najít končinu, kde se dobře vaří a očku se ču rychle prchnout, až se přiblíží nebezpečí. Rozhoduje se pro Bordeaux a v čase bitvy o Francii ovšem utíká do Španělska. Setrvává tam právě jen tak dlouho, aby shromáždil hrst protirudých pověstí o ukrutnostech, a vydává se do Ameriky. Příběh končí v záři úctyhodnosti. V sedmatřiceti se Dali stává oddaným manželem, je vyléčen ze svých úchylností, či aspoň z některých, a zcela se smiřuje s katolickou církví. Jak se též dočítáme, vydělává hodně peněz.

Naprosto se však nepřestal pyšnit obrazy ze svého surrealistického období, jež se jmenují "Velký onanista", "Sodomie lebky s koncertním křídlem" atd. Jejich reprodukce provázejí celou knihu. Mnohé z Dalího kreseb prostě zobrazují skutečnost a vyznačují se vlastností, o níž se zmíním později. Ale na jeho surrealistických malbách a fotografiích vystupují do popředí dvě věci, a to pohlavní zvrácenost a nekrofilie. Sexuální objekty a symboly - některé dávno v oběhu jako náš starý známý, střevíc s vysokým podpatkem, jiné, jako berla a pohár horkého mléka, patentované teprv samým Dalím - se opakují znovu a znovu a taky se často vrací motiv výkalů. Na obraze "Le Jeu Lugubre" /Neblahá hra/, jak říká, "byly spočky potřísněné výkalem namalovány se zálibením tak pečlivým a realistickým, že se celá surrealistická skupina mučila otázkou: trpí či netrpí koprofágií?" Dali rázně dočává, že nikoli a že tu aberaci pokládá za "odpornou", ale zdá se, že právě teprve v tom místě jeho zájem o výkaly ustává. I tam, kde líčí, jak pozoroval jakousi ženu močící ve stoje, musí dodat tu podrobnost, že špatně mířila a ušpinila si střevíce. Nikdo jednotlivý nemá všechny neřesti a Dali se též chlubí, že není homosexuální, ale jinak zřejmě je zvrácenostmi vybaven líp, než jak si kdo může přát.

Jeho nejpozoruhodnějším příznačným rysem je však nekrofilie.

Otevřeně se k ní přiznává a tvrdí, že z ní byl vyléčen. Mrtvé tváře, lebky a mršiny se na jeho obrazech vyskytují hodně často a nespočet-
někrát se vracejí mravenci, kteří žrali umírajícího netopýra. Jedna
fotografie předvádí exhumovanou mrtvolu v pokročilém stadiu rozkladu.
Na jiné je vidět mrtvé osly hnijící v leže na koncertních křídlech,
jak se podíleli na surrealistickém filmu Le Chien Andalou /Anďaluský
pes/. Dali dosud vzpomíná na ty osly velmi nadšeně.

"Fingoval" jsem rozklad oslů velkými hrnci přilnavého lepidla,
jímž jsem je poléval. Témž jsem jim vyprazdňoval oční dírky a nůž-
kami je vydlabával, aby byly větší. Právě tak jsem zuřivě roztínal
jejich tlamy, aby se víc rozevřely a bylo v nich líp vidět řady
zubů, navíc jsem do každé tlamy přidával několik čelistí, aby to vy-
padalo, že osli, jakkoli už hnijí, ještě i nyní ze sebe vyvrhují
díl své sarti, a to vše nad jinými řadami zubů, jež byly utvářeny
klávesami černých pian.

Nakonec je tu i obraz - na pohled cosi jako padělaná fotografie -
s titulem "Manekýnka hnijící v taxíku". Po tváři už trochu zduřelé a
po prsou zjevně mrtvé dívky leze několik obrovských hlemýžďů. Dali
v podtitulku poznamenává, že jde o hlemýžďě burgundské - tedy o jedlý
druh.

V této dlouhé knize o čtyřech stech kvartových stran je toho ovšem
víc, než jsem naznačil, ale myslím, že jsem její morální ovzduší a
mentální scénérii nevyličil nespravedlivě. Ta kniha páchne. Kdyby by-
lo možné, aby kniha vydechovala ze svých stránek fyzický pach, tahle
by to dokázala - Daliho, který se před první schůzkou, za níž se
ucházel o svou příští ženu, celý pomazal mastí z kozího trusu uvařené-
ho v rybím kliču, by to pomyšlení asi potěšilo. Proti tomu je však tře-
ba postavit fakt, že Dali je velmi výjimečně nadaný kreslíř. Soudí-li
se podle podrobnosti a jistoty jeho kreseb, pracuje navíc velmi pilně.
Je exhibicionista a kariérista, není však počvodník. Má pačesátkrát

víc talentu než většina lidí, kteří odsuzují jeho mravy a dívají se na jeho obrazy skrz prsty. A tyto dvě soustavy faktů, uváženy společně, dávají podnět k otázce, která pro nedostatek jakékoli základní dohody zřídka bývá doopravdy diskutována.

Podstata věci je v tom, že tu jde o přímý a ošivdný útok na duševní zdraví a na slušnost; a protože některé Dalioho obrazy mají sklon otravovat představivost podobně jako pornografické pohlednice, jde dokonce o útok na sám život. Lze se přit o to, co Dali udělal a co si představoval, ale v jeho pohledu na svět a v jeho charakteru zcela chybí prazákladní slušnost lidské bytosti. Je protisociální jako blecha. Takoví lidé nesporně jsou nežádoucí a se společností, kde se jim daří, je něco v nepořádku.

Kdybyste ovšem tuto knihu s jejími ilustracemi ukázali lordu Eltonovi, Alfredu Noyesovi či úvodníkářům Timesů, kteří jásají nad "ústupem intelektuálů do pozadí" - kdybyste ji vlastně ukázali kterémukoli "rozumnému" protiuměleckému Angličanovi - , snadno si lze představit, jakou reakci byste tím vyvolali. Rovnou by odmítli vidět v Dalim cokoli cenného. Takoví lidé jsou nejen neschopni připustit, že co je morálně zvrhlé, může být esteticky správné, ale ve skutečnosti od každého umělce žádají, aby je plácal po zádech a říkal jim, že mysl je zbytečné. A mohou být zvlášť nebezpeční v době, jako je ta nynější, kdy jim ministerstvo informací a Britská rada svěřili moc do rukou. Pučí je to totiž nejen črtit každý nový talent, jen co se objeví, ale kastrovat i ty dřívější. Svědčího tom útoky na intelektuály, nově oživlé zde v Anglii i v Americe a provázené pokřikem nejen proti Joyceovi, Proustovi a Lawrencovi, ale i proti T.S.Elitovi.

Mluvíte-li však s někým, kdo dokáže vidět Dalioho přednosti, vyvolaná reakce zpravidla není o mnoho lepší. Jestliže řeknete, že Dali je při všem brilantním kreslířství špinavý ničema, počívají se na vás jako na čivocha. Jestliže řeknete, že se vám hnijící mrtvoly nelíbí a že lidé, kterým se hnijící mrtvoly líbí, jsou mentálně choří, usoudí

se o vás, že vám chybí estetický smysl. Protože "Manekýnka hnijící v taxíku" je kompozičně dobrý obraz /jak nepochybně je/, nemůže to být obraz nechutný a ponižující; kdežto Noyes, Elton atd. by vám řekli, že obraz, je-li nechutný, kompozičně dobrý být nemůže. A mezi těmi dvěma klamnými ~~na~~ závěry neexistuje žádné střední stanovisko; či spíše existuje, ale zřídka je o něm mnoho slyšet. Na jedné straně Kultur-bolschevismus: na druhé straně /i když ta fráze nyní vyšla z módy/ "umění pro umění". Je to velmi obtížné vést ohledně obscénnosti poctivý spor. Lidé se příliš bojí, aby to nevypydalo, že buď jsou šokováni, nebo že šokováni nejsou, a tak vztah mezi uměním a mravností nedokáží definovat.

Dalího obhájci, jak slýcháme, požadují pro něj jakýsi druh výsad vzdělanců /C.O. užívá termínu Benefit of Clergy, tedy titulu středověkého anglického zákona, podle něhož zprvu duchovní, pak i ti, kteří uměli číst, a další byli vyňati z pravomoci světských soudů; platilo to s mnohým uzpůsobením od 12. stol. do roku 1824/. Umělec má být osvobozen od mravních zákonů, závazných pro obyčejné lidi. Stačí vyslovit kouzelné slovo "Umění" a všechno je O.K.. Hnijící mrtvoly a po nich lezoucí hlemýžďi jsou O.K.; kopat maličká děvčátka do hlavy je O.K.; i film jako L'Age d'Or^{x/} /Zlatý věk/ je O.K.. A je taky O.K., že Dali tyl celá léta z Francie a pak prchl jako krysa, jen co se Francie octla v nebezpečí. Pokud umíte malovat tak, abyste obstáli v příslušné zkoušce, vše vám bude odpuštěno.

Pochopíme, jak je to falešné, rozšíříme-li tu úvahu i na obyčejný zločin. V době, jako je naše, kdy umělec je kóosi zcela výjimečný, musí mu být dovolen jistý stupeň neodpovědnosti podobně jako těhotné ženě. A přece nikdo neřekne, že těhotné ženě má být dovoleno spáchat

---

x/ Dali se o tom filmu zmiňuje a dočívá, že jeho první veřejné promítání přerušili chuligáni, podrobně však nesděluje, o čem byl. Podle účastníku Henryho Millera předváděl mimo jiné několik dost detailních záběrů vyprazdňující se ženy.

vraždu, a nikdo nebude totéž požadovat pro umělce jakkoli nadaného. Kdyby se Shakespeare zítra vrátil na svět a zjistilo se, že je jeho oblíbeným osvětlením znásilňovat děvčátka v železničních vagónech, asi bychom mu neřekli, ať v tom pokračuje, protože snad napíše dalšího Krále Leara. A nejhorší zločiny ostatně nejsou vědycky ty, které se dají potrestat. Povzbuzováním k nekrofilnímu snění člověk patrně páchá asi stejnou škodu jako například kapsářstvím při dostizích. Měli bychom být schopni podržet v hlavě zároveň obě fakta, to, že Dali je dobrý kreslíř, i to, že jde o nechutného lidského tvora. Jeden nezbavuje platnosti druhý, či na něj v jistém smyslu ani nepůsobí. Od zdi především žádáme, aby stála. Stojí-li, je dobrá a otázku jejího účelu lze od toho faktu oddělit. A přece i nejlepší zeď světa zasluhuje být zbořena, obklopuje-li koncentrační tábor. Právě tak by mělo být možno říci: "Toto je dobrá kniha či dobrý obraz a státní kat by to měl spálit!" Pokud to nedokážeme říci aspoň v představivosti, couváme před důsledky faktu, že umělec je i občan a lidský tvor.

Tím ovšem nechci tvrdit, že by Dalioho autobiografie nebo jeho obrazy měly být potlačeny. Pokud nejde o ty oplzlé pohlednice kdysi prodávané v přístavních městech kolem Středozemního moře, je pochybným postupem potlačovat cokoli a Dalioho fantazie patrně vrhají užitečné světlo na rozklad kapitalistické civilizace. Ale je ho ovšem třeba podrobit diagnóze. Důležitou otázkou není ani tak, čím je, ale proč je takový, jaký je. Nemělo by se pochybovat o tom, že jde o chorou inteligenci, která se patrně příliš nezměnila údajnou konverzí, protože se opravdoví kajícíci či lidé, jimž se vrátilo duševní zdraví, nechlubí svými dřívějšími neřestmi tak samolibě. Je příznakem nemoci světa. Není důležité odsuzovat ho jako klacka, který by zasloužil spráskat, nebo ho hájit jako génia, o němž by se nemělo pochybovat, ale zjistit, proč se vyznačuje právě tou soustavou úchylek.

Odpověď patrně lze najít v jeho obrazech a k jejich prozkoumání

nejsem kompetentní. Ale mohu aspoň ukázat na jeden klíč, jímž snad lze proniknout o něco blíže. Mám na mysli ten staromódní, přemělkovaný edwardiánský kresebný sloh, k němuž Dali má sklon se utíkat, pokud nekreslí surrealisticky. Některé Daliho kresby připomínají Dürera, na jedné /str. 113 uvedené knihy/ jako by bylo znát vliv Beardsleyho a jiná /str. 269/ si zřejmě něco vypůjčuje z Blakea. Ale nejvytrvalejší je oda edwardiánská nota. Když jsem tu knihu otevřel poprvé a díval se na nespočetné okrajové ilustrace, pronásledovala mě jejich podobnost něčemu, co jsem nedokázal hned umístit. Zastavil jsem se u ozdobného svícnu na počátku První části /str. 7/. Co mi připomíná? Až jsem to vystopoval. Připomínal mi veliké, vulgární, nákladně vypracované vydání Anatola France /v anglickém překladu/, jež jistě vyšlo kolem roku 1914. Tam byly ornamentální hlavičky a závěrečné ozdoby kapitol právě v tomto slohu. Na jednom konci Daliho svícnu je zvlněný rybovitý tvor, který vypadá jako něco podivně dobře známého /je, zdá se, založen na konvenční představě delfína/, a na druhém hoří svíčka. Ta se vrací od obrazu k obrazu a je to velmi starý dobrý známý. Najdete ji s týmiž pitoreskními kapkami vosku, uspořádanými po stranách, ve všech těch simulujících elektrických lampičkách napodobujících svícny, jak jsou oblíbeny ve falešně tudorovských venkovských hotelech. Tahle svíčka a vzorec pod ní společně vyjadřují pronikavě sentimentální pocit. Dali, jako by chtěl ten účinek zmařit, počákal celou tu stránku inkoustem z čerstvě namočeného pera, ale nic tím nezměnil. Týž dojem budí stránka za stránkou. Kresba dole na straně 62 by se například skoro hodila do Petra Pana. Třebaže figura na straně 224 má lebku prodlouženu do tvaru obrovité uzenky, je to čarodějka z pohádkových knížek. Kůň na straně 234 a jednorožec na straně 218 by mohli být ilustracemi textu Jamese Brancha Cabella. Týž dojem budí hodně zženštilé kresby mladíků na stranách 97, 100 i jinde. Všude proniká pitoresknost. Odstraňte lebky, mravence, mořské raky, telefony a jinou

výstroj a co chvíli jste opět ve světě, jak jej vidí Barrie, Beckham, Dunsany a Kde končí duha.

Kupodivu některé nestydatosti v Daliho autobiografii mají cosi společného s týmž obdobím. Když jsem četl tu pasáž o kopanci do hlavy maličké sestry, citovanou na začátku, uvědomoval jsem si, že se čemusi přízračně podobá. Co to bylo? Ale ovšem! Kruté verše pro bezcitné domácnosti /Ruthless Rhymes for Heartless Homes/, jež napsal Harry Graham. Takové rýmovsčky byly velmi oblíbeny kolem roku 1912 a ta, jež zněla:

Chuděrka Vilík se nám rozplakal:
co ho to trápí, chlapečka?
Sestřičce zlomil vaz a proto se
dnes džemu k čaji nedočká,

mohla bezmála být založena na Daliho anekdotě. Dali si ovšem své edwardiánské sklony uvědomuje a víc či méně z nich v duchu pastiše vytlouká kapitál. Vyznává se ze zvláštního zalíbení v roce 1900 a tvrdí, že každý ozdobný předmět z toho roku je plný tajemství, poezie, erotiky, šílenství, zvrácenosti atd. Ale pastiš obvykle znamená, že naše zalíbení v tom, co parodujeme, je opravdové. Není-li to rovnou pravidlem, je v každém případě zcela běžné, že intelektuální sklon je provázen neracionálním či až dětinským tíhnutím v tomtéž směru. Například sochaře poutají plochy a zakřivení, ale je to i člověk, který si libuje ve fyzickém zacházení s hlinou či s kamenem. Strojník je člověk, kterého těší cítit hmatem nástroj, slyšet hluk dynama, čichat pach oleje. Psychiatr obvykle má sklon k některé pohlavní úchylnosti. Darwin se stal biologem zčásti proto, že byl velkostatkářem a měl rád zvířata. Je tedy možné, že Daliho navenek zvrácený kult edwardiánských věcí /například jeho "objev" vchodů do podzemní dráhy z roku 1900/ je pouhým příznakem mnohem hlubšího a méně uvědomělého zalíbení. Nespočetné krásně provedené kopie čítenkových ilustrací, slavnostně označené

le rossignol, une montre a podobně, jak jsou hojně rozsety po okrajích stránek, jsou možná zčásti myšleny jako žert. Chlapeček v kalhotách po kolena, hrající na stránci 103 diabolo, je dokonalý čobový obrázek. Ale možná že tam jsou ty věci i proto, že Dali nemůže jinak než něco takového kreslit a že k této době a k tomuto kresebnému slohu ve skutečnosti patří.

Pokud je tomu tak, jeho úchytky jsou zčásti vysvětlitelné. Snad se jimi ujišťuje, že není obyčejný. Dvěma vlastnostmi je Dali nadán zcela nepochybně, kreslířskou schopností a ukrutným egoismem. "V sedmi jsem chtěl být Napoleonem," říká v prvním odstavci své knihy. "A moje ctižádost od té doby vytrvale rostla." Je to naschvál řečeno tak, aby to ohromilo, ale nepochybně je tím v podstatě sdělena pravda. Takové pocity jsou dost běžné. "Věděl jsem o své genialitě," řekl mi kdysi někdo, "a to dávno dřív, než jsem věděl, v čem budu geniální." A teď si představte, že ve vás není nic krom egoismu a obratnosti o nic hlubší než po loket; představte si, že máte skutečné nadání jen k detailnímu, akademicky zobrazujícímu kresebnému slohu a že je vaším pravým métier ilustrovat vědecké učebnice. Jak se pak stanete Napoleonem?

Vždy se nabízí jeden únik: do neřesti. Vždy jednejte tak, abyste liči šokovali a zraňovali. V pěti shoďte chlapečka z mostu, šlehněte starého lékaře bičem přes tvář a rozbijte mu brýle - či přinejmenším sněte, že se takových věcí dopustíte. O dvacet let později nůžkami dlebejte oči z mrtvých oslů. Vždy tím získáte pocit, jak jste originální. A koneckonců se to vyplácí! Je to mnohem méně nebezpečné než zločin. Při všem přihlédnutí k tomu, co patrně bylo v Dalioho autobiografii potlačeno, je zřejmé, že za své výstřednosti nemusel trpět, jak by asi byl trpěl v dřívější době. Vyrostl ve zkaženém světě dvacátých let, kdy se nesmírně rozšířila svěťácká protřelost a všechna evropská hlavní města se hemžila aristokraty a rentiéry, kteří nechali sportu a politiky a stali se patrony umění. Když jste hočili po lidech mrtvými osly,

oni za to po vás hočili penězi. Pobie z kobylek lučních - jež by o několik desetiletí dřív byla vzbudila jen úsměšek - se nyní stala zajímavým "komplexem", kterého se dalo se ziskem využít. A když se právě tehle svět zhroutil před německou armádou, čekala Amerika. Dalo se to všechno dovést náboženskou konverzí a jedním skokem, bez náznaku pokání, se přenést z módních pařížských salónů do náruče Abrahama.

To je snad základní obrys Daliho příběhu. Proč však trpí právě těmi úchytkami, kterými trpí, a proč je tak snadné "prodat" světácky zkušené veřejnosti hrůzy, jako jsou hnijící mrtvoly, to jsou otázky pro psychologa a pro sociologického kritika. Marxistická kritika je s jevy jako surrealismus hned hotova. Jde o "buržoazní dekadenci" /mnoho si takoví kritici vyhraji s frázemi jako "mrtvolné jedy" a "rozkládající se třída rentiérů"/ a hotovo. Ale třebaže je tím patrně konstatován fakt, nezjišťuje se tím příbuzenství. Přece jen bychom rádi věděli, proč se Dali kloní k nekrofilii /a nikoli například k homosexualitě/ a proč rentiéři a aristokrati kupují jeho obrazy, místo aby chodili na lov a souložili jako jejich dědečkové. Pouhý mravní nesouhlas nás nikam dál nepřivede. Ale neměli bychom ani ve jménu "nestranného odstupu" předstírat, že obrazy jako "Manekýnka hnijící v taxíku" jsou mravně neutrální. Jsou chorobné a nechutné a každé zkoumání by mělo začínat od tohoto faktu.

1944

Přeložil -k-

Petr K a b e š

TĚŽÍTKA

b

Astronom Michael Ouenden jako důsledek své teorie o minimalizaci vzájemné přitažlivosti oběžných drah planet spojených gravitačních silou "objevil" planetu zaniklou před šestnácti miliony lety. Její místo bylo mezi Marsem a Jupiterem. Pozůstatkem tehdejší zřejmě exploze planety - 90krát větší než Země - je pás asteroidů. Objevenou-zmizelou planetu pojmenoval AZTEK. Přiznal, že nemá přímý důkaz o existenci Aztexu. "Vysvětlit zmizení prstence úlomků by bylo mnohem těžší než vysvětlit zánik planety. Jsem tedy radši velkorysejší a říkám tomu planeta."

(podle The Observer)

a

Pokládám otázku jak telefon.

a

Východiška - zapadají.

a

Krajina zkreslená jak pravda.

a

Past/orální škleb.

b

"Cestující jsou povinni se za jízdy držet."
(pražské tramvaje)

a

Uzel opuštěný provazem.

b

Pověřivý Dagilev při plavbě do Ameriky r. 1916 poručil kleknout svému sluhovi Vasilijovi a modlit se, zatímco sám ležel na posteli.
(podle Roberta Crafta)

b

Šíleli na zemi a váleli se po podlaze.

(z výpovědi svědka při procesu s Plasty v r. 1976)

a

Odposlouchávaný sen.

a

Místa, kde zdi mají uši. Časy, kdy uši budují své zdi.

a

Zdi kromě uší vybaveny rovněž skřelemi a šupinami.

a

Čert maluje zeď.

a

Zapečetěný listonoš.

b

"Literární přílohu vytrhněte, přeložte a rozřežte, takže bude tvořit samostatný svazček. Časopis se přitom nepoškodí, protože příloha je přesně uprostřed."

(Návod na titulním listu literární přílohy časopisu MONA)

a

Ohlasy němoty.

a

Tvář v uvozovkách.

a
Některé věty vyslovoval kurzívou.

a
sólo slova, pantomima.

b
Dívka se obrátila ke mně. "Zajímáte se o komunismus?" zeptala se mne. Oči se jí skelně leskly a ustavičně si přejížděla červeným jazyčkem po rtech, jako by si chtěla slíznout drobet čokolády. "To by měl myslet každý," pokračovala. "Ale jak se tu zeptám nějakého mužského, hned mě začne ohmatávat."

(Raymond Chandler: Loučení s Lennoxem)

b
Za současné situace pokládáme za mnohem nutnější a naléhavější nežli nové objevy starat se o uchování a důkladný výzkum památek již objevených. Pompeje už jsou odkryty ze tří pětín a hrozí jim, že i je postihne zákon všeho živého, totiž zánik.

(Prof. památkové péče Alfonso de Franciscis)

a
Nahé hroší maso.

b
"Vybírejte očima!"

(nápis v obchodě potravinami)

a
Podobizna okenního skla.

a
Hodina bez vlastností, slepé náměstí.

a
Jednosměrná krajina.

b

- Co je to andante?
- Krokem.
- Jak? Myslíla jsem si, že je to nějaké krásné slovo.

(Jaroslav Durych: Duše a hvězda)

87

Už třetí týden - od začátku března - nebyl ve městě otevřen ani jediný obchod s potravinami. Z hostinců zvolna vyvětrávaly poslední zbytky pivaňho pachu. Ulice zely prázdnotou. Když období hladu teprve začínalo, obyvatelé města se ještě zoufale snažili dopátrat nějakého zapomenutého krámu či hospůdky, hledali překupníky, navštěvovali-se vzácnými kusy porcelánu či te^sť téměř zbytečnými šperky-vyvolence, kteří obdrželi propustky ven z města a mohli tedy zlato i porcelán se ziskem směnít za pytlíky mrkve, brambor či dokonce mouky; také stále znovu táhli do městských parků, aby se přesvědčili na vlastní oči, že už nezůstal naživu ani jediný holoubek, ani sýkorka či vrabec, ale většinu už od té doby přemohla apatie. Jen kolem poledne se vyvalil mnohohlavý zástup ze všech obytných jednotek a hladoví s plecháři v ruce spěchali na vyhrazená místa, kde zastavovala vojenská cisterna, z níž lhostejný a sytý voják odměřil do připraveného hrnku přesnou dávku polévky.

Školy nevyučovaly už od vánočních prázdnin, většina továren i úřadů nepracovala už od Nového roku a tak také přestaly ježdit autobusy. Ještě několik týdnů vycházely noviny, pak zmizely ve stejnou dobu jako program z televizních obrazovek. Jen Rozhlas, aspoň v těch hodinách, kdy pustili do sítě proud z dálkových vedení, dosud vysílal: po většinu času nasládlé tklivé melodie. Zato v krátkých zpravočajských vstupech se snažil nasycený hlasatel dodat obyvatel^{ům} města načěji: Pomoc se blíží. Konvoje nákladních vozů s potravinami už př^íšly hranice.

Všichni, kdo ještě poslouchali, věděli, že hlasatel lže. Ale předstírali sami sobě, že mu věří. Co jiného jim zbývalo, když se celý život snažili včřit falešným slibům, když se vším svým

jednáním připoutali právě jen k tomu, co se teď před jejich očima rozpadalo?

Ještě si ten rozpad odmítali připustit. Ještě věřili, že právě tak jako kdosi o polebných pošle cisternu s polévkou, kdosi jiný, až k tomu uzraje čas, pošle jiné vozy s jinými vozataji - ti pak obnoví bývalý stav světa.

Ale bratr Jan, i když mu bylo sotva osmnáct let, chápal, že se nic neobnoví, nic nebude nikomu dáno zdarma či darem. Rajské časy hojnosti, o nichž bájili starci, knihy, jeho učitelé, televize i vlastní rodiče, byly buď výmyslem anebo sebeklamem vzpomínajících.

Bratr Jan s lítostí, kterou jen zakrýval pohrdání, pozoroval ~~světlá~~ otce, jak zhrouceně sedí v křesle a zírá na obrazovku televizoru, jako by stále čekal, že se mu odtud dostane odpovědi na některou z otázek, na něž on sám zřejmě marně hledal odpověď. Pokud ji kdy vůbec hledal. Pak televize pohasla, vysílání bylo prý prozatímně pozastaveno - redaktoři jistě už dávno uprchli na svá venkovská sídla - a bratr Jan čekal, že se otec vzmuží. Teď, když mu zavřeli jeho úřad a odňali zdroj ^{ob}živy stejně jako zdroj zábavy, konečně něco podnikne. Otec však nadále seděl zhrouceně v křesle. Na co čekal? Že se odtěkud doostaví vyslanec s dobrou zprávou, či mudrc, který mu vnukne, jak má on a všichni ostatní jednat? Copak všichni ti, kteří jen trpně vyčkávají, nejsou už ztraceni, nevyčívají se předem na milost někomu, koho ani neznají a kdo pak podle svého uvážení rozhodne o jejich osudu?

Jak může rozhodnout? A proč by měl vůbec rozhodovat v jejich prospěch, když oni sami toho nebyli nikdy schopni? Snad otec jednou pochopí, že čekal nadarmo, že čekal na něco, co nemohlo přijít, jenže na co se v té chvíli zmůže? Buď zůstane dál sedět v křesle před vyhaslým televizorem a bude čekat na smrt, anebo v zoufalství

popadne nějakou hůl, násadu od smetáku anebo dokonce kovový staviv zpod fotografického aparátu a takto vyzbrojen vyběhne na ulici a bude se bezcílně hnát městem a bude vykřikovat - nejspíš spolu s ostatními - svoje zklamání a bude hledat, koho by za vše obvinil, na kom by se pomstil, bude hledat viníka až do chvíle, kdy ho raženou, zadrží, spoutají, odvezou do tábora, zastřelí anebo nějak jinak umlčí.

Výsledek bude stejný - jako kdyby zůstal ve své židli ve vychlázejícím pokoji s vyhaslým televizorem.

Když se otec neodhodlával k činu a matka se stále častěji vracela hneď po ránu z nočních front s prázdnou taškou, rozhodl se bratr Jan, že se musí začít sám starat o svůj osud.

Ale jak má člověk naložit se svým osudem ve světě, který se rozpadá, jak uniknout potopě, když už se vody začaly rozlévat?

Věděl, že musí být připraven podniknout cokoli, musí se naučit zmáhat jakékoli překážky: vydržet zimu a hlad, žízeň a zoufalství, musí se naučit unikat a skrývat se, rvát se, bít a přijímat rány, nedávat najevo své city, zvláště ne bolest, strach a žádost, především však musí nečekaností svých nápadů a rozhodnutí předčít všechny ostatní.

Zatím ještě nepodstoupil žádnou opravdovou zkoušku, nemohl si tedy být jist, zda by v ní obetl. Byl spíše samotář. Partám svých vrstevníků se vyhýbal. Také proto, že věděl, jak nebezpečné je objevovat se v hloučcích.

Toulával se sám v okolí stadiónu, neďaleko něhož bydlel, a střílel ze vzduchovky vrány. Později se mu dařovalo polapit vychrtlého psa anebo zdivočelou kočku. Když jim pažbou své vzduchovky roztříštil hlavu, stáhl je z kůže a maso přinesl domů.

Rodina už příliš hladověla, než aby kdokoli zjišťoval, odkud pochází maso, které pojídá.

Jak však přibývalo těch, kteří lovili stejně, jako lovil on, ubývalo kořisti. Obvod města bylo zakázáno překročit, a on tedy, pokud se nechtěl ocitnout opět v beznadějně bloumajícím a hladovém zástupu, který mohli kdykoliv napašnout, rozehnat či dokonce znábit, si musel najít jiná loviště a rozhodl se tedy, že se uchýlí pod zem.

Do stoky se spouštěl na opuštěném místě za stadiónem, vždy až po setmění, vyzbrojen vzduchovkou, lanem a přenosnou svítilnou.

Z chladných, vlhkých výklenků pak pozoroval, jak se pod ním valí temná tekutina, vnímal její ostrý, omamující pach a ještě více zaznamenával zvuky, které ho obklopovaly, tiché, šumivé plynutí splešek a ještě tišší harašení rychlých krůčků. Přikrčen číhal, až je v matném světle zahlédne. Ze vzduchovky nemohl nikdy zasáhnout víc než jednu jedinou z těch velkých vyžraně spokojených myší. Za noc jich však někdy ulovil pět anebo i šest. Ale jak dlouho mohl čekat, že jeho úlovek zůstane neztenčený?

Potkany stáhl ještě pod zemí. Vyvržené vnitřnosti hodil do stoky. Maso čoma nakládal do láku.

Začátkem čtvrtého březnového týdne se na ulicích skutečně objevil v doprovodu policejních vozů vytoužený konvoj kamióňů. Bylo jich patnáct. Na chladičích jim radostně vlály praporky v národních barvách a rudé transparenty na hranatých korbách hlásaly, že vezou pomoc hladovějícím.

Město, ještě před chvílí sklíčené zoufalstvím, se zazmítalo nadšením. Otcové vybíhali do ulic a objímali se. Matky vzlykaly a zvedaly vychrtlé děti nad hlavu, aby i ony mohly spatřit spásné kamióňy. Někteří z přihlížejících se pokusili běžet za konvojem a jiní, prozíravější se roztíhali k uzavřeným obchodům, aby si zajistili místo ve frontě.

Konvoj dojel až na rozlehlé parkoviště před stadiómem, vozy se rozdělily do tří řad a zastavily. Řidiči v modrých kombinézách vystoupili z kabin, seřadili se do zástupu a odpochovali do bran stadiómu. Pak z doprovodných vozidel vyskákali uniformovaní strážci pořádku a celý prostor obklíčili a uzavřeli.

Bratr Jan byl mezi těmi, kteří pronikli až téměř ke koráonu policistů. Po dotyku s nimi ovšem netoužil. Z boční uličky, na jejímž konci bydlel, pozoroval bílé helmice, které se míhaly počel barevných kamiónu, a čekal, co se bude dít.

Pak se nad ním rozezněl ampliún. Revoluční píseň předznamenávala dobrou zprávu. Dobrou zprávu doprovázela výzva, aby se lidé rozešli do svých domovů. Krušné období strádání už je za námi, volal nasycený hlasatel, nároky všech budou uspokojeny.

Bratr Jan hleděl na zmrtnělé vozy a představoval si, co se skrývá v jejich nitrech. Nepochyboval o tom, že hlasatel lže. Nikdo nebude uspokojen ve svých nárocích. Až se lidé rozejdou, v noci, nejpozději ráno, přijedou vojáci, vyloží náklad a odvezou jej do svých přísně střežených skladů, z nichž se pak uvolí vydat jen tolik, kolik se jim zachce. Sledoval, jak bílé helmy se zvolna tlačí k němu, otočil se tečy a spěchal k domovů.

Večer, tentokráte o něco dříve, než obvykle, sestoupil do podzemí. Hlavní stoka vedla pod stadiómem, nesmí jen minout odbočku k parkovišti, nesmí zvolit falešný otvor, jimž by vystoupil vzhůru. A musí doufat, že některé z těžkých kol nedosedlo přímo na kanálovou mříž. Musí také doufat, že na místo dorazí dřív než čtyři vykladačů.

Když nadzvedl mříž a rozhlédl se, zjistil, že se ocitl pod jedním z vnitřních kamiónu. Protáhl se otvorem, přiklopil opět mříž a doplazil se pod záč vozu.

—b

V namodralém světle řídkých luceren rozeznával bílé helmy, které

se pohybovaly po okrajích parkoviště. Dav už zmizel, parkoviště zůstalo pusté, a tiché a temné - i jeho kryl stín mohutného vozu. Vztyčil se a přitisknut těsně ke korbě vozu se doplížil k zadním dveřím. Nahmatal kliku a pátral po zámku. Náhle si všiml, že dveřní štěrbinou proniká zevnitř nepatrně světla.

Ustrnul v nehybnosti. Zevnitř se ozval tichý, pravidelný klapot. Jako by hlomozil jakýsi dobře ukrytý stroj.

Odhodlal se a stiskl kliku.

Dveře nebyly uzamčeny a on před sebou spatřil rozlehlou prostoru, kterou slabě osvětlovala stolní lampa.

Vnitřek vozu byl prázdný, jen o ječnu z bočních stěn se opíraly dvě kovové skříně, přímo za řidičovou kabinou u malého stolku seděla dětská postavička a ťukala na psacím stroji.

Bratr Jan vstoupil dovnitř a zavřel za sebou. Postavička se otočila a jemu teď z nažloutlé liliputánské tváře hleděl vstřícný zářivý pohled trochu šikmých, tmavých očí. Lilipután seskočil ze židličky, uklonil se a vyrazil několik hrdelních skřeků: "A, a, a," znělo to, jako by se něčím dusil.

"Jídlo," řekl bratr Jan, "kde máte jídlo?"

Trpaslík se znovu uklonil, na jeho tváři tkvěl široký, nechápavý úsměv.

"Jídlo," opakoval bratr Jan a ukázal nejprve na ^{ústka}světa a potom na žaludek. "Přece jste nepřijeli s prázdnými ~~xxxxx~~ vozama."

Trpaslík otevřel vrchní zásuvku svého ~~xxxx~~ stolku. V jeho prstech se zabělely dvě kostky cukru. Počal je Janovi a uklonil se.

Na stolku vedle psacího stroje si všiml telefonu a ještě jakéhosi přístroje se spoustou tlačítek.

Lilipután se stále usmíval, nejspíš ho považoval za někoho, kdo měl v této chvíli přijít, a na něhož se měl usmívat. Bratr Jan k

němu přistoupil, sehnul se, popadl ho pod pažďím a zvedl do výše. Na okamžik zahlédl v zářících trpaslíkových očích údiv. Přehmátl levou rukou a uchoпил mužika za kotník pravé nohy a převrátil ho hlavou dolů. Z liliputánova hrdla se vydral chraptivý skřek.

Držel ho teď oběma rukama za kotníky nohou, pak udělal dva nutné kroky ke stěně, která oddělovala prostor vozu od řidičovy kabiny, a rozmáchl se bezmocným tělíčkem proti ní. Malá hlava tupě udeřila o plech. Trochu se polekal zvuku, který porušil ticho uvnitř vozu, zároveň vnímal zmítavé pohyby těla, jež držel. Rozmáchl se znovu a pak ještě jednou, snáhlou zuřivostí, kterou v něm vzbuzovaly ty tupé a přitom ohlušující úděry. Pak si uvědomil, že tělo, které drží, znehybnělo, jako by v ruce svíral pytel anebo ještě spíš obrovitou, zkrvavenou mrtvou myš.

Odhodil tělo do kouta vozu a chvíli v nehybnosti naslouchal.

Když otevřel první skříň, našel na policích jen obyčejné kartotéční krabice označené velkými tiskacími bukvami.

Vybral si jednu a chvíli v ní listoval. Jakmile objevil štítek se svým jménem, vytáhl jej a dlouho prohlížel proti světlu. Dírky vytvářely kříž, ale jejich poselství nedokázal vytušit.

V druhé skříni na ramíncích visely uniformy s blyštivými epoletami. Ta dětská zřejmě náležela liliputánovi, stejně jako šavlička a menší ze dvou protiplynových masek.

Vzal pouzdro s větší maskou, postavil je na stůl a otevřel vrchní zásuvku. Nabral si plnou hrst cukrových kostek a nacpal si je do úst. V prostřední zásuvce ležela rychlopalná pistole i se zásobníky. Když si ji strkal do kapsy, rozezněl se těsně před ním telefon. Ještě kvapně hnátl po zásobníku, pak zvedl sluchátko.

"A, a, a," zamumlal.

Ve sluchátku kdosi odměřeně a naučeně odříkával jakousi formuli v cizí hrdeční řeči. I když nerozuměl ani jedinému slovu, byl si téměř jist, že právě přijal hlášení před zahájením akce.

Když hlas umkl, Jan zavěsil. Nacpal si do úst další hrot cukru, nabíil zásobník do pistole a pak otevřel kovové pouzdro a vytáhl z něho masku. Byl jistě už nejvyšší čas, aby si ji nasadil.

Ivan Klíma

210

M u ž s k á   o t á z k a

/Doriniku Tatarukovi/

V posledním údobí lze často slyšet povzdech, že prý je citelný nedostatek mužských. Že jejich výskyt je řídký a řídký a opravdového chlapa abys pohledal s lucernou. Je třeba podotknout, že autor-kami podobných stesků bývají převážně ženy, a mužských úst naopak leckdy zazní, že nejsou žádné pořádné ženské. Tyto výroky nemají nic společného s výmluvou komunálního rázu na to, že nejsou lidi, když je obtížné něco zařídit, ta pramení z neochoty, šlendriánu nebo širé lenosti. Potíž s nedostatkem mužů má zřejmě příčiny hlubší, dalo by se dokonce říci, že není omezena toliko na zdejší krajiny, ale je povahy celosvětové.

Mého děda z matčiny strany pamatuji jako vysokého šedovlasého člověka rozvášně řeči i pohybu. Pracoval ve fabrice na smaltované nádobí, léta jako řadový dělník, později jako dílenský mistr. S babičkou, která v šestadvaceti po spále ohlucnala, měl čtyři děti, tři dcery a syna. Při povrchním pohledu dokázal za celý život jenom pár věcí: uživit rodinu, vychovat děti skromně a v bázní Boží, pak ještě postavit domek o čtyřech místnostech, který nestacil do své smrti ani splatit. Nic víc. Vzpomínám jak mě udivilo, že mu maminka a tetty vykají. To oslovení: "Vy, tatínku", mi kdysi připadalo staromódní. Děda byl autoritou, jeho slovo v rodině platilo jako zákon, ale ono vykání nevyplývalo z pocitu podřízenosti despotovi, nýbrž z úcty. Postupem doby jsem začal chápat souvislosti jinak, zvláště když občas v moderní rodině zaslechnu oslovení: "Táto, vole!" Děda byl prostě muž, zatímco otec, který uvedený titul snese a dovolí, mužským být ani nemůže, nejspíš. A nesouvisí to s žádnou libertinskou výchovou.

V mládí jsem obdivoval uniformy, zejména vojáků důstojníků. Příslušely pravým mužům, fascinovalo mě úslolí, že profesí vojáka je být zabít. Samozřejmě se rozumělo, že ve spravedlivém boji při obraně vlasti, neboť obec mu v míru přece vyplácí hold za to, aby za ni v době ohrožení nasadil život. Jak šel čas unázalo se, že jen roman-

tici to berou takhle. Různé systémy a ideologie nám pak prezentovaly různé hrdiny, vůdce, politiky nebo kovboje, dnes je plno chlapeckých profesí, kde působí horníci na povrchu i v podzemí, kombajnéri, sportovci a kosmonauti, což by mělo vyvracet tvrzení, že mužských stále ubývá. V té souvislosti stojí za pozornost písnička, která praví, že je pravda o dvěka, že šaty dělají člověka. Nabízí se otázka, co se naopak stane, když muž svlékne kutnu a rytíř brnění, kdo se to tu objeví? Těžko rozhodnout.

Rudyard Kipling napsal sbírku "Písně mužů", která obsahuje proslulou básně "If...". Není v ní ani zmínka o tom, v čem má muž chodit oděn a čím vydělávat na svůj chléb. Seřadil tam však tolik požadavků jak být mužem, že z toho jde hlava kolem a dostát jim - to by tedy byla perná fuška. Inu, básník problematický, jakkoliv ten text nevyznívá hloupě nebo přemrštěně ani v jednotlivostech, ani vcelku.

Žijeme ve světě, kde technický rozvoj tyje na úkor životního prostředí. Nejsme rozumní hospodáři, natož moudří, a krátkodechá filosofie, založená na utajované zásadě hlavně překonat dnešek - zítra snad přijde nějaký zázrak, přináší nečlané následky. Nepotrvá dlouho a shledáme zhoubný vliv této indolence i tam, kde se člověk cítil nejméně ohrožen, kde jako by měl všeho dostatek a zadarmo. Většinou je dnes lhostejné, kolik za pouhou jednu generaci vymizí druh ptactva a zvěře, o květeně nemluvě. Ale že by nastal nedostatek vzduchu a vody, to si zatím vůbec nepřipouští, i když nás o tom může pádně poučit třeba už blízká budoucnost.

Je neuvěřitelné, že například zajíci skoro vyhynuli během několika posledních krátkých let. Možná, že u mužských, ač to trvalo o něco déle a probíhalo méně nápadně, tomu bylo obdobně, byť i z odlišných důvodů.

Nepropadli však všichni a rozpoznají se na první pohled. A patří k velikým životním radostem dneška skutečného muže potkat, znát se s ním a moci ho považovat za přítele.

Leden 1983

Karel Pecka

67

Oční kapky /1982/ jsou druhým románem Lenky Procházkové a navazují na první, Růžovou dámu, zcela bezprostředně. Je to opět epicky živý záznam milostného života mladé ženy našich dnů. Ovšem zatímco tam to byla prostá venkovská dívenka, dychtivá života a citově rozštěkaná, tady je to vysokoškolsky vzdělaná velkoměstská intelektuálka osudově upnutá k jedinému muži. Celý příběh není vlastně ničím jiným než sondou do erotického a sexuálního vztahu Pavly a Jakuba, tento vymezený prostor nepřekročí děj ani o půl, sem se upíná všechna autorčina vypravěčská verba, tady je soustředěn veškerý smysl románu. Kromě těchto dvou postav už tu není jediná figura s výraznějšími profily, ať už Pavlina matka či babička, kamarádka Alena nebo někdejší spolužák lékař Glářich, kteří do děje epizodicky vstupují, všichni jsou určeni pouze svým vztahem k hlavní dvojici, přikrávají jí obětavě vždycky ve chvíli, kdy se její občasná krize musí nějak řešit zásahem zvenčí. Jinak je však nevidíme v žádné samostatné akci, nemají svou syžetovou linii, jsou to takřkajíc výpomocné síly, ochotné přiskočit, kdykoli je zapotřebí.

K tomu ještě přistupuje fakt, že autorčina vypravěčský okruh je takřka neprostupně ohrazen proti všemu, co by se dalo nazvat dobové problémy. Ne že by tu "dobu" nebylo možné vycítit: Jakub je televizní kameraman, stane se emigrantem, svobodná matka Pavla pobírá nejprve mateřské dávky a pak dělá uklízečku u OPEH, na jednom místě je dokonce uveden přesný letopočet: sedmý červen roku 1976, den Jakubova útěku za hranice. Jsme tedy někde uprostřed sedmdesátých let. Ale třebaže tu nejsou žádné zvláštní indicie, až na oněch několik zmíněných detailů, je příběh časově zasazen přesně: nikoli dobovou kulisou, ale pojetím vztahu muže a ženy, který by se tak, jak je příběhem zaznamenán v Očních kapkách, nemohl odehrát v žádné jiné době než právě teď a tady, v Čechách sedmdesátých let.

Ze všech těchto příznaků je nepochybné, že románový žánr tu přichází dost zkrátka, útvar, jaký vytvořila L. Procházková, se vymyká běžné představě románu jako širokého, postavami zalidněného a do dobové problematiky zaklíněného prozaického proudu, s přísným stavebním řádem, zpevňujícím složité vzájemné vztahy figur i jejich vazby k době, v níž a již žijí. Úzký syžetový rámeček vyprávění by spíše svědčil o tom, že Oční kapky jsou novela, ovšem značně rozsáhlá, vždyť mají 568 oktávových strojopisných stránek! Patrně by tak před padesáti lety, kdy označení román bylo vyhlašováno uctivě pouze mistrům, užila autorka specifika "skoro román", "ještě ne román" či něčeho podobného. Živý literární proces se zrcí neoklíží

na to, zda nějaké dílo přesně zapadá či nezapadá do určité žánrové přihrádky, důležitější je jistě, zda je živé, čtivé, umělecky zvládnuté a poctivé.

Bez významu není ovšem ani to, čemu se říká cit pro míru nebo také epická kázeň. Předností L.Procházkové, ale i jejím ohrožením je schopnost charakterizovat bezpečně sytým detailem, zachytit atmosféru jedním rysem a užít přesně toho slova, jež zdařile pointuje důležitou epizodu. Dává se tím ovšem strhovat, hýří detaily a hraje si potěšeně s kresbou situací, ráda k sobě váže evokovanou vzpomínku a nový prožitek, čímž ho patřičně citově zabarví, umí dát ději spád, její krátké věty dokáží navodit svým zrychleným či zpomaleným rytmem hned idylu a hned zas nervózní chvění, obratně nabídnutý náznak udrží čtenáře v napětí do poslední chvíle /například vskutku výtečně napsaná epizoda s jedem v jedné ze dvou sklínek/. Ale toho všeho je tu užíváno trochu marnotratně, cit pro míru nezasáhne včas, takže jsme překypujícím dějovým proudem až zahlceni a toužíme po něčem "nedějovém", po zastavení, po klidu úvahy, zamyšlení či introspekce. L.Procházková je z těch šťastných epických talentů, které příběhy sypou jaksi z rukávu a nedělají si starosti s jejich vymyšlením, je v tomto ohledu zcela spontánní a bezproblémová.

Avšak právě tato vypravěčská bezproblémovost je pro ni značným nebezpečím, neboť hraničí s nekázní. Četné epizody Očních kapek jsou sice samy o sobě poutavé, ale pro celkové vyznění příběhu nevýznamné, řekněme líčení Pavliny promoce, seznámení s vědmou v malostranském starém domě, scény fotografování nahé Pavly a Aleny, ba i četné scény mezi Pavlou a Jakubem, jež svědčí o jeho žárlivosti atd. Na druhé straně naše autorka ani slůvkem nenaznačí, co vlastně Pavla studuje a jakou píše diplomovou práci; /ostatně ji píše levou rukou, jen tak na okraji dne, takže o žádnou velkou vědu zřejmě nešlo/. Je to však příznačné pro autorčin způsob psaní: všechno, co přesaňuje jen o něco málo sám příběh, co je mimo milostný poměr jejich protagonistů, jí nezajímá, tím se nezabývá. Promoce je jí vítanou příležitostí k barvitě scéně, ale to, co k ní vedlo, jistá myšlenková námaha s nějakým problémem, zůstává za obzorem světa, do něhož nás autorka pozvala.

Před banalitou ženského čtiva zachraňuje L.Procházkovou jednak její literárně vytříbený styl, při všem tom líčení citových zmatků naprostá nesentimentálnost a vkus, který dobře uhazuje, kde už by příběh poklesl na úroveň pouhé zábavnosti - ostatně právě chůze po ostří nože je v této sféře pro mladou prozatěrku přízračná, což pla-

tí také o líčení vyeloveně sexuálních situací, kde je nebezpečí uklouznutí obzvlášť hrozivé. Tady všude se L. Procházkové nerozpakuje jít až po samu mez vkusu a přípustnosti, lépe řečeno posunuje tuto mez s naprostou samozřejmostí tak daleko, jak si ještě nedávno takzvané slušná literatura nedokázala ani představit a jak to odpovídá době, která erotiku a sexualitu učinila součástí netabuizovaného lidského prožitku štěstí. Abych byl docela upřímný: i tady bych některé scény eliminoval, nejen proto, že jsou pro mě příliš "odvážné" /například líčení spermatu vytékajícího po souloží z Pavliných útroh/, ale i proto, že nejsou pro psychologické ovzduší hrdinčiny odevzdané lásky k Jakubovi nijak podstatné, že jsou tu prostě nadbytečné a bozmělňají to, co by v sevřenější výpovědi bylo pro čtenáře naléhavější, působivější.

Právě na tomto místě se přímo nabízí historická připomínka. L. Procházková^{du} totiž ze všeho nejvíc před zmíněným nebezpečím určité levnosti ženské literatury zachraňuje to, že se záměrně a s velkou soustředěností upjala k sugestivnímu záznamu citového vesmíru současné ženy, jejího "moderního" osudu a že vynáší z její psychy svědectví o proměnách, jimiž prošla od dob, kdy se ještě literatura touto sférou s oblibou zabývala. Zamyslíme-li se nad tím, zjistíme, že od dob B. Benešové a mladé M. Kajerové /a naposledy románů Brání Šrámka s hrdinkami pražské periferie - viz Past či Křížovanky/ jako by zájem o projev typické ženskosti zmizel, a to tím, že ženský živel byl jaksi zbaven prokletí své výlučnosti, že žena se stala spoluúčastnicí zápasu o společenský pokrok a spravedlnost. M. Kajerová ve svých Mučenkách či v Planém milování ještě ve stopách B. Benešové a R. Svobodové líčila ženské postavy jako oběti sociální nerovnosti, uváděla je do životních krizí tím, že jejich mladistvé ideály plného života a hluboké, vzájemné lásky ztroskotávaly na všeodceti života a nepochopení mužského partnera jako typického výlupku buržoazních poměrů, bránících ženě v emancipaci. U Benešové i u Kajerové je v jejich povídkách jediným řešením propastných krizí a deziluzí často jen sebevražda, v lepším případě rezignace a naprosté vyprázdnění života, smíření s přízemním živořením bez lásky. Avšak v Nejkrásnějším světě se už Lenka Bilanová ztotožní s bojem milovaného druhu proti nespravedlivému sociálnímu zřízení, postaví se mu tím po bok a jaksi na roveň, čímž nachází stejně jako muž smysl života a poznává, co je štěstí. Kajerová svou Lenkou jako by ženské postavy naší literatury zbavila prokletí "ženskosti" a vyvedla je z osudové uzavřenosti do vlastních citových a mravních zmatků na širokou cestu skutečné emancipace, osvobození, jak to

ostatně odpovídalo proměnám, jež s sebou přinesla léta po první světové válce. Ale od té doby vlastně literatura viděla vždy ženu "osvobozenou", rovnou muži ve všemvšudy a neprožívající svůj ženský úděl nijak vypjatě a soustředěně.

L.Procházkové svým pojetím dnešní ženy jako by negovala celou tuto bezprostřední literární tradici a vrací se přes ni k dávnější minulosti, kterou ještě ženský osud zajímal jako cosi vyhraněně odlišného od osudu muže. A snad je jen v logice věcí, že své hrůzky zase vyvádí z velkého světa zápasů o lepší budoucnost do milostné intimity, že nechce nic vědět o tom, co se právě děje tam, kde se údajně rozhoduje o osudu naší planety a blaženě spočívá v malém světě svých hrůzek, plně soustředěných jen a jen na prožitek lásky a mateřství, milování a odevzdanosti. Touto záměrnou jednostranností jako by chtěla ženským bytostem naší prózy vrátit jejich specifické rysy, jejich jedinečnost a vymezit je v jejich citových i duševních prožitcích, dát jim znovu hrát v životě úlohu, odpovídající jejich niternému ustrojení. ~~Tato~~ soustředěnost k vykreslení ženské psychy je u L.Procházkové tak výrazná, že se jí svým způsobem vykupuje i z toho, jak je netečná ke všem vnajším projevům doby, k tomu, co by si osobovalo nárok na její intelekt a žádalo na ni zájem o věci mimosobní i nadosobní, co by jí bránilo zavínovat se do vlastních radostí a bolavostí.

Autorčina Pavla se ovšem od hrůzek R.Svobodové, E.Benešové i M.Majerové liší takřka diametrálně svými možnostmi, svým postavením ve společnosti i názorem na svět a na sebe samu. Především už není odsouzena k tomu dát se spoutat nijakým nátlakem ^(mavělkou) s mužem, jehož nemiluje, jen proto aby našla existenční zajištění, nemá také nadnesené ideály lásky jako věčného světka a vytržení, může si dovolit stát se bez jakéhokoli rizika nemanželskou matkou - takhle událost znamenala u jejích předchůdkyň, "svedených a opuštěných", obvykle tragédii. Pavla naopak prožívá své mateřství neobyčejně intenzívně a šťastně vedle muže, jenž nehodlá své otcovství ze záhadných důvodů úředně stvrdit. Je zcela bez předsudků v životě i v lásce, bere si od života, co má ráda, je uvolněná a nespoutaná, projevuje svou smysluplnost bez zábrán, odevzdává se milovanému muži celé a nestřeží před ním žádné dráždivé tajemství. Tady zřejmě vidí L. Procházková na rozdíl od svých předchůdkyň skutečné a plně zrovnoprávnění ženy, ženy vědomé si své sexuální svobody, ženy zbavené hrůzy před zákazy veřejných konvencí minulosti.

Pavla je však až neuvěřitelně důvěřivá. Jakub jí doslova dokáže nazat nad kolem huby, Pavla bere každý jeho lehce vyřčený slib jako závazek, nepátrá po pozadí jeho výmluv, věří všemu, čemu věřit chce a potřebuje, jen aby ho neztratila. Dokonce se nijak nezajímá o jeho pracovní záležitosti, nepřekvapuje ji žádná jeho delší nepřítomnost, jejich rozhovory se točí stále kolem jediného, totiž kolem lásky a milování, žádné jiné téma se tu ani nekmitne, neccitnou se spolu nikdy ve společnosti, kde by se oba museli nějak projevit v podobě, v jaké je vidí ostatní lidé, do jejich vztahu nezasáhne ani slovem matka, a níž Pavla s dítětem bydlí. Pavla vlastně o Jakubovi neví zcela nic, ohmatala si jen jeho pleť svou touhou, ale nikdy nenahlédla ani škvírkou do jeho duše, do duše protřelého grázla, který využívá její závislosti na sobě a jen a jen bere, nic nedává, Pavlu nezajímá ani jeho minulost, ani jeho představa budoucího společného soužití - jako by tušila nějaké ohrožení z pravdy. A tak chytrá dívka, která si umí poradit se životem, doplatí na svou důvěřivost stejně - i když samozřejmě v obměněné poloze - jako ony tragické postavy žen neznalých života a omezených úzkoprsým prostředím. Je opuštěna a zrazena způsobem až odporným, v němž je arci kus dobové příznačnosti - milencovým útekem za hranice.

Ženina svoboda v lásce se tedy ukáže jako zálučná past: věčná moderní žena bez předsudků, nebojící se budoucnosti z nijakých existenčních důvodů se ironií osudu ocitne vnitřně právě tam, kde její spoutané, precitlivělé a k tragickým řešením náchylné předchůdkyně. I ona je "otrokyní lásky", připoutává se k milovanému muži tak, že si bez něho nedokáže představit život, ba i ona je ochotna skoncovat se vším sebevraždou, ačkoli by po ní zůstalo dítě, a v závěru se rozmyslně rozhodne zrádce zabít jadem. Všechno skončí sice tragikomicky, v čemž se zračí Pavlina po čase znovu probuzená věčnost a smysl pro život bez pozlátka, ale její příběh lásky svědčí jen o tom, že svoboda, kterou dnes žena žije jako samozřejmost, není bez problémů, že ^{žena} se bude vždycky toužit znovu a znovu připoutat poutem lásky a tak se své svobody vzdát. Neúprosná dialektika svobody a připoutanosti, nezávislosti a lásky bude vždy ve vztazích mezi mužem a ženou mnohem složitější, než se zdá teorií či mladistvým představám.

Oční kapky jsou tedy citlivou sondou do intimissima dnešní mladé ženy, sondou překvapující tím, že vynesla z tajemných klubin její duše "vzorek" ~~mladých~~ svědčící opět o bytostné potřebě lásky, odevdanosti a zaslíbení. I dnešní sexuálně osvobozená žena však dochází k poznání, že v této svobodě není záruka štěstí. Život není jen idyla lásky a nedá se žít jen smysly, ale i hlubšími schopnostmi,

na které nelze beztrestně zapomínat a ponechávat je jaksi laďem ani v milostném vztahu. Mladá prozatérka snad potřebovala svou hrdinku zcela vymknout z doby a ze všech dalších společenských vztahů i náročnějších zájmů, aby se dobrala právě toho, co vidí v ženě jako její první a jedinečnou kvalitu, záruku pokračujícího života - schopnost obětovat se celá. Je však zřejmé, že takto "obrážená" postava je jednorozměrná a že celý příběh je sice zahrán ^{odvažně} ~~takřikajíc~~ na jedné straně, ale že zní také monotónně. Autorčin nepechybný epický talent by zahrněl, kdyby si v dalším vývoji nekladla z vyšší úkoly a nevní-
mala se života víc než jeho smyslové chvění. Její bystrá vnímavost jí - doufejme - sama přiměje, aby kultivovala i další své schopnos-
ti, aby své vypravěčství zkáznila a intelektuálně prohloubila.

Milan Jungmann

215

"Vyjedeš si trochu do Kodaně." - Zlutá věta ze staré nepřečtené knihy, jakých mám! Kdy je začnu číst? Toto byl Thomas Mann z Kočího "Nejlacinější české knihovny" /1928/. Knihy lacině vázané i luxusně rozvázané, již z antikvariátu nerozřezané, se všelijakými věnováními či razítky. Ale i knihy už třicet let nové, jako Don Quijote, které určitě asi číst už nebudu, když jsou mi povědomé ze všelijakých odvozenin. Dále nadržené knihy o jazykovědě, geologii a o výtvarném umění, z čehož poslední škrát, číst je byla by mi zbytečná fintivost, slušící tak polychromním sběratelům kračených sošek.

"Kdybych byl šlechtic, byl by náš spor brzy skončován." - Tak znějí "Viléma Meistera léta učeňnická", jež jsem si koupil za války ve Zlíně. Dva svazečky na jemném papíru, jistě jedno ze základních děl evropské výchovy, myslel jsem si jako ctižádostivý mladík, ale kdy už zacpu největší díry své evropské výchovy, ptám se jako stařík. Ech, a stojí to ještě zato?

Život utekl. Je konejšivé nabírat lopatou jemný teplý kompost a rozdávat ho po hromádkách rybízům, angreštům, růžím. Vítr, pořád ten samý jako v zimě 1926, sviští kdesi v chladných výškách a tu dole chřestí bludný suchý list. Jak jsem ho prožil? Důležitý bude ještě konec. Když se v černé hlíně objeví žížala, vezmu ji do prstů a přenesu na nové působiště se skvělou budoucností - do tlící hromady loňského listí. Nikdy neumím odpovědět na otázku, v které době či zemi žil bych raději. Zdá se mi, že přece jen tady a teď. A jestli bych chtěl žít znovu? Myslím, že ne. V nové vstání z kompostu ducha moc nevěřím.

A jsem u literatury zahradnické. Ta skoro nemá mé potřebě co nového dát. Naučiv se zásadám řezu ovocného stromoví, shledal jsem prakticky, že každá jabloň je individualita. Pozoruju ji. A jinak - stromům dávám draselnou sůl, bobuloviny potřebují draslík v síranové formě, to je zhruba všecko. Rozhazuju šedivé krystalky, každého roku taky

míh, a přeju si sníh. odkládám nářadí a jdu za lýkovcem: kvete někdy už v lednu, jednou kvetl už na Silvestra, nebyla žádná zima. Teď je do sebe zarytý, ani náznak rašení: přijdou mrazy!

Dále je tu literatura fotografická. Ještě jednou ji prolistuju a dám Ondrášovi. O fotografii toho vím už dost. Mám svůj názor a moje technika naň stačí. Rád bych v pohodlném soustředění a v časové volnosti prošel tisíce svých negativů a sestavil album městyse Brumova. Dále si hodlám připravit výstavu, aby byla pohotově hned po změně dnešních poměrů v nějaké lepší. Proto se pak po ní ptejte, kdo dožijete. Vzhůru do temné komory!

Dále noty, ale ty nemají jiné ceny než památeční. Hudebník se mě veliký už nebude, ostanu zřejmě na svých pěti opusech. Mohl-li jsem se stát ještě něčím jiným, tož muzikantem, eo ipso skladatelem, kdybych se tím směrem byl nechal vzdělat. Paní učitelka, jak si až dnes uvědomuju, by mě na takovém studiu byla podporovala, ne-li vydržovala. Ale co by řekli naši? Co prerie? A tak jsem se, vůl, moudře rozhodl pro obchod, průmysl, podnikání a na té dráze se držím se stejným zdarem dodnes.

Osvěžen únavou z hlíny lehám do postele a beru si rozečtené dějiny Malé Strany. Nenacházím, kde jsem přestal, čtu odkudsi dál... řádky a děje se přede mnou zajímavě rozhrnují jak rákosí, aby se za mnou hned jak rákosí zavřely. Nevím, nemám, nezůstává mi nic, než nač právě kladu oči. Má cenu, aby takový blb něco čtl? - Potud tedy literatura historická.

Nikdy jsem se neuměl vžít do hry "Které knihy byste si vzal na pustý ostrov?" Neměl jsem odpověď, teď ji mám: žádné. Na pustý ostrov, jehož mapu si rád kreslím, vzal bych si dobré nářadí: zajistil se proti hladu, žívlům a stavěl si loď vhodnou k neopuštění ostrova.

Dále mám učebnice jasyků! Ty nemůžu vyřadit, ba pořád mě nejvíce zajímá výloha s těmito přísliby. Jako bych život plný cest měl teprv před sebou. I přes brýle cítím, že bych se s těmi dvaceti hodinami hindustánštiny, jež jsem v zimě 1948 vzal na Orientálním ústavu, mohl už

i sám doučit holandštině. Je možné, stane se nějaká příhoda, myšlenka, melodie, a já prudce dokončím roku 1946 přerušené studium španělské španělštiny. Mám starou učebnici perštiny a nový slovník svahilštiny, maďarštinu pro samouky... ale co to? Svět těch řečí mě vlastně už odpuzuje. Vypadá to, že mě zajímají jen jako kulturní útvary, jako vzpomínka na ty národy, ano jako mrtvé jazyky? Protože já nejsem zvědav na takovou Arábii! Vypínám Blízký Východ, i Střední! Ať jdou k šejtanu s irácko-iráckou válkou a iránsko-iránskými revolucemi. Hrůza pomyslet na Indočínu! Už nechci vidět Indii, co je mi po Habeši, zralá do betonu je Brazílie, já varuju Honduras, Peru, Salvádor, Guatemalu. Konec je se Starou Anglií...! Nač ještě někde jezdit? Koho vyhlížet z cest? Koho poslat na Onen svět? A bude to pak lepší?

Rozladěn tóninou svého psaní odestýlám zas a v očekávání oddechu beru do rukou - se čtyřicetiletým zdržením - zmíněnou výše knížečku ušlechtilého papíru, pravíci: "Kdybych byl šlechtic, byl by náš spor brzy skončován." Než ji však načnu, obracím ji zpředu dozadu a naopak, dívám se jí podle zvyku postarších čtenářů jaksi nejdřív pod sukničky. A hle, co nalézám - presenční kartičku, že jsem zde již byl. Moje poznámky o kontaktu: str.39 - připravení hrát role, které neznají; str.52 - o rozkoši obchodování; str.119 - "báseň má být buď vynikající, nebo nemá být"; str.139 - umění sloužící státu. Poslední mě zajímá nejvíc. Nalistuju stránku a čtu: "Nebyla-li by to příjemná a důstojná práce pro státníka, aby přehlédl přirozený vzájemný vliv všech stavů a řídil básníka, který má dosti humoru, při jeho práci?" - Knížka padá mi z rukou. Veď to sme už čítali, pán Goethe, a veškerý humor nás přešel!

Jakou okliku byl bych si ušetřil, kdybych se byl dal tou druhou cestou, to napovídá už jediný řádek mého skrovného opusu z roku 1943:

Vážně

Snad sta-ne se ti jednou, že pro- jak svět zvetšely...
hlédneš, je

